

Rekommendation för medborgarstudier inom det fria bildningsarbetet

Samverkande bildningsorganisationerna

REKOMMENDATION FÖR MEDBORGARSTUDIER
INOM DET FRIA BILDNINGSPÅRBEDET

Publikationen har fått bidrag ur undervisnings-
ministeriets medel för VSOP-programmet

www.vsy.fi/vsop

Utgivare
Samverkande bildningsorganisationerna

Text
VSOP-arbetsgruppen

Översättning
Heidi Granqvist

Layout
Jan Lindström

ISBN 952-5349-11-X

Tryckeri
Kopio Niini
Helsingfors 2003

Innehåll

1. Översikt av utbildningshelhetens bakgrund och referensram	5
2. Medborgarstudiernas allmänna målsättningar	9
3. Medborgarstudiernas struktur, kursernas mål och centrala innehåll	11
3.1. Studiernas struktur och omfattning	11
3.2. Kursernas mål och innehåll	12
3.2.1. Jag som medborgare (1 sv)	12
3.2.2. Jag som lärande aktör (2–5 sv)	14
Temaområdenas mål och centrala innehåll	15
3.2.3. Jag som aktör (1 sv)	18
3.2.4. Individuell studieplan, Studieplan för gruppen och Jag som utvärderare av det inlärdas (1 sv)	19
4. Läroinrättningar som erbjuder medborgarstudier	20
5. Utvärdering	20
5.1. Utvärderingens uppgift och genomförande	20
5.2. Betyg	22
5.3. Erkännande och tillgodoräknande av det inlärdas	23
6. Läroinrättningens läroplan för medborgarstudier	25
6.1. Utarbetande av läroplanen	25
6.2. Läroplanens innehåll	25

7. Individuell studieplan och studieplan för gruppen	26
7.1. Utarbetande av studieplanen	26
7.2. Studieplanens innehåll	27
8. Övriga rekommendationer	27
8.1. Partnerskap för lärande	27
8.2. Synvinklar på betoningar i läroplanen	28
8.3.Handledning av studierna	29
Bilagor	30
Bilaga 1. Studiehelhetens förberedelse	30
Bilaga 2. Människo- och inlärningssyn	31
Bilaga 3. Stöd- och inspirationsmaterial för utbildare	35
Källor	36

1. Översikt av utbildningshelhetens bakgrund och referensram

Bakgrunden till planeringen av en nationell rekommendation för medborgarstudier utgörs av ett flertal diskussioner och betänkanden kring millennieskiftet som alla berör samma frågeställningar. Centrala frågor och termer är aktivt medborgarskap, demokrati, socialt kapital och samhällsgemenskap. Det har konstaterats att alla dessa har försvagats såväl i Finland som i övriga västländer, vilket till och med har upplevts som ett hot mot demokratiska system. Det som ytterligare har ökat oron över situationen är att en förhöjd utbildningsnivå och levnadsstandard inte har förstärkt människors intresse för gemensamma angelägenheter, utan, tvärtom, har minskat detta.

Den ökade globaliseringen inom såväl ekonomi, politik, säkerhet som kultur har försvagat nationalstatens ställning och den nationella identiteten. Människorna letar efter en ny plats och nya identifikationsobjekt i en allt mer globaliserad värld. Den trygga och välbekanta enhetliga kulturen har splittrats till en kulturell mosaik samtidigt som gemenskapen har tagit nya former. Människorna är tvungna att bygga upp sin egen identitet och leta efter fasta punkter i nya kulturella helheter i en tid som karaktäriseras av allt snabbare förändring.

Människornas intresse för att ta sig an gemensamma angelägenheter har minskat under de senaste decennierna. Intresset har också försvagats på grund av långtidsarbetslöshet, många människors faktiska utslagning, arbetslivets hårda krav, det ökade utbudet och konsumtionen av nöjen samt den allmänna andan, som har gynnat individualism och stämplat engagemang i ge-

mensamma, samhälleliga frågor som något negativt, till och med föraktligt.

Många olika aspekter har inverkat på att människors intresse för medborgarskap, demokrati och deltagande har försvagats. Verksamhet inom medborgarorganisationer intresserar visserligen, men ansvars- och arrangörsuppgifter gör det inte. Människor känner dåligt till möjligheterna att delta och påverka, trots att möjligheterna är fler än någonsin förr. Kunskaperna och färdigheterna som behövs för att delta och påverka saknas. Människor känner exempelvis inte till mekanismerna för kommunalt och statligt beslutsfattande och möjligheterna att påverka detta. Den rådande kulturella atmosfären varken stöder eller uppmunttrar människors deltagande. Det saknas också inspirerande, trovärdiga och motiverande platser för aktivitet.

Samhällsgemenskapen har genomgått en djupgående förändring under de senaste decennierna. Den traditionella funktionella gemenskapen har minskat och istället har en symbolisk gemenskap som utgår från avtal blivit starkare. Människor byter lättare och snabbare än tidigare samfund som de vill identifiera sig med och i vilka de vill vara aktiva. Denna nya typ av samhällsgemenskap formar människors identitet och moraluppfattning på ett annat sätt än den tidigare gemenskapen som grundade sig på ett långvarigt engagemang.

Denna utvecklingstrend har väckt oro på många håll. Den parlamentariska arbetsgruppen för vuxenutbildning (PAT) tog sig konkret an frågan och lyfte i sitt betänkande (UVM 3:2002) fram studier som förstärker medborgarsamhället och stöder samhälleligt deltagande som en av de närmaste årens centrala tyngdpunkter. Medborgarstudier och stöd för aktivt medborgarskap ingår i beslutet om riktlinjer för det fria bildningsarbetet som är under fortsatt beredning. Utgående från detta beslut skulle en del av finansieringen för det fria bildningsarbetet anvi-

sas för att genomföra målsättningar som man gemensamt kommer överens om.

Medborgarstudierna har utvecklats som en del av det gemensamma projektet för erkännande av studier inom det fria bildningsarbetet som organiserats av Samverkande bildningsorganisationerna (SBO). SBO:s styrelse godkände rekommendationen för medborgarstudier den 16 september 2003 för försöksverksamhet. Medborgarstudier förverkligar syftet i lagen om fritt bildningsarbete att utgående från principen om livslångt lärande stöda en mångsidig utveckling av individers personlighet och förmåga att fungera i samfund samt främja demokrati, jämlikhet och pluralism i det finländska samhället. De som deltar i studier inom det fria bildningsarbetet kan, om de så vill, få ett offentligt erkännande för sitt kunnande. Läroinrättningarna för fritt bildningsarbete får tillgång till ändamålsenliga verktyg och system för identifiering, utvärdering och erkännande av kunnande. Slutligen skall det vara möjligt att räkna tillgodo studiehelteter från det fria bildningsarbetet inom den formella utbildningen. Projektet systematiserar och fördjupar alltså processen för livslångt lärande.

Som förmedlare av medborgarinlärning och -fostran kompletterar medborgarstudierna det påbörjade arbetet för att förstärka det fria bildningsarbetets ställning. Det fria bildningsarbetet återvänder här på sätt och vis till sina rötter, då det nu starkare än under de senaste decennierna tar som sin uppgift att stöda människors utveckling till kunniga medborgare och aktiva medlemmar i sina egna gemenskaper och i hela samhället.

Medborgarstudierna syftar till att

- öka människors delaktighet och deltagande
- förstärka samhällsgemenskapen och öka det sociala kapitalet
- göra medborgaraktiviteten mångsidigare

- förstärka demokratin och medborgarsamhället
- stöda medborgarnas livslånga lärande.

Människors ökade delaktighet, en förstärkt samhällsgemenskap och exempelvis en mångsidigare medborgaraktivitet berikar människors liv, ger en känsla av fullvärdigt medborgarskap, förebygger utslagning och marginalisering samt ökar den sociala och samhälleliga jämlikheten. Alla dessa är viktiga målsättningar för ett gott och fullödig liv för alla människor.

Medborgarstudierna stöder livslångt lärande genom att förstärka aktivt medborgarskap, öka människors kunskaper och färdigheter samt erbjuda människor en möjlighet att utveckla sig själva.

Medborgarstudierna är avsedda för alla som är intresserade av studier och medborgaraktivitet. Studierna lämpar sig också väl till exempel för studerande, invandrare eller organisationsaktiva. Eftersom målgrupperna är mycket olika, är rekommendationen för medborgarstudier planerad så att studierna kan genomföras i varierande format enligt kursarrangör och grupp. Även de studerande själva har utrymme, frihet och ansvar för att utforma sina studier.

Medborgarstudierna förverkligar målsättningarna för variation, mångformighet, pluralism och studentfokusering.

2. Medborgarstudiernas allmänna målsättningar

Medborgarstudiernas allmänna målsättningar är att

- förstärka inläring och förverkligande av aktivt medborgarskap
- förstärka ett attitydklimat som stöder deltagande, aktivitet och påverkan
- stöda livslångt lärande och utvärdera inläring som sker genom medborgaraktivitet
- synliggöra de studerandes existerande kunskaper och färdigheter samt inlärningsbehov
- öka de studerandes kunskaper om och färdigheter i deltagande, aktivitet och påverkan
- hjälpa de studerande att uppfatta och förstå hurdana fält det finns för medborgaraktivitet och vad som ingår i medborgarfärdigheterna
- ge verktyg och uppmuntran för inläring av medborgarfärdigheter samt för att hitta nya kanaler för att delta och påverka
- stöda uppbyggnaden av de studerandes egen identitet och en hållbar värdebas.

Grunden för medborgarstudierna utgörs å ena sidan av stöd för redan existerande medborgaraktivitet och medborgarinflytande samt erkännande av det redan inlärd, å andra sidan av att möjliggöra inläring och genomförande av aktivt medborgarskap.

Följande definition av begreppet medborgare formulerades till utgångspunkt för planeringen av medborgarstudier:

”Medborgaren är medlem i samhället. Han eller hon är en människa som känner igen och är medveten om spelreglerna i ett demokratiskt samfund samt diskuterar dessa kritiskt och som har en positiv möjlighet att göra val.”

Kärnan i medborgarskap är att ingå i en gemenskap. Medborgarstudiernas uppgift är att öka medborgarnas aktivitet genom att sporra dem till att ta utformningen av det egna samfundet i sina egna händer och uppmuntra dem till att bli aktiva aktörer. Medborgarskapet omfattar en personlig och en samhällelig etisk dimension. Värderingar och identitet spelar här en central roll.

Att delta i samhället och samfund kräver kunskap om och förståelse av bland annat medborgarnas rättigheter och skyldigheter, reglerna för samliv och hur dessa kan ändras, principerna för och värdet av mänskliga rättigheter och demokrati samt det moderna samhället, inkluderande dess historiska och kulturella dimension.

Aktivt medborgarskap förutsätter värderingar och identifiering av dessa värderingar samt färdigheter och kompetenser. Viktiga färdigheter är exempelvis förmåga till kommunikation och dialog, förmåga att leva med andra, förhandla, delta i den offentliga debatten, känna igen olikhet och förmåga att använda informations- och kommunikationsteknik. Övriga kompetenser som behövs är kritiskt tänkande, deltagande, konfliktlösning, begreppsanalys och argumentationsteknik.

3. Medborgarstudiernas struktur, kursernas mål och centrala innehåll

3.1. Studiernas struktur och omfattning

Medborgarstudierna består av en studiehelt på minst fem (5) studieveckor. En studievecka (sv) kräver en arbetsinsats på 40 timmar av de studerande.

Studierna indelas i fyra huvudkurser:

- Jag som medborgare (1 sv),
- Jag som lärande aktör (2-5 sv),
- Jag som aktör (1 sv) samt
- Individuell eller gruppens studieplan och Jag som utvärderare av det inlärd (1 sv).

Läroinrättningarna kan använda andra namn på kurserna än de ovan nämnda. Det väsentliga är kursernas innehåll. Likaså kan jag-formen ersättas med vi-form vid gruppstudier.

Alla studerande bör i samband med dessa medborgarstudier avlägga kurserna Jag som medborgare (1 sv) samt Jag som utvärderare av det inlärd (1 sv).

Studerandes tidigare studier och aktivitet kan tillgodoräknas inom kurserna Jag som lärande aktör (2-5 sv) och Jag som aktör (1 sv) på det sätt som definieras i kapitel 5.3.

MEDBORGARSTUDIER (minst 5 sv)		
Individuell och gruppens studieplan 0,5 sv	JAG SOM MEDBORGARE (1 sv) - studiernas referensram - centrala begrepp	JAG SOM UTVÄRDERARE AV DET INLÄRDA
	JAG SOM LÄRANDE AKTÖR (2-5 sv) (väljs från minst två temaområden)	- delutvärdering
	Temaområden: - livsval och identitet - växelverkan - påverkan - skapande verksamhet - projektadministration och utvecklingsmetoder	- helhets- utvärdering av inlärnings- processen 0,5 sv
	JAG SOM AKTÖR (1 sv) - projektverksamhet - deltagande i medborgaraktivitet	

3.2. Kursernas mål och innehåll

3.2.1. Jag som medborgare (1 sv)

Målet är att de studerande förstår studiernas referensram som helhet, känner de centrala begreppen kring medborgarskap, känner till medborgarens rättigheter och skyldigheter och vet hur man agerar, deltar och påverkar som medborgare, och känner till de viktigaste institutionerna i det finländska samhället och deras maktbefogenheter.

Kursens centrala innehåll är:

- a) studiernas referensram och viktigaste ämnesområden (medborgaren och medborgarskap, det finländska samhället, den offentliga, privata och tredje sektorn, osv.)
- b) de centrala begreppen kring att agera som medborgare (aktiv medborgare, medborgarsamhälle, demokrati, socialt kapital och samhällsgemenskap)
- c) att agera som medborgare och påverka inom organisationer, medborgarrörelser, på arbetsplatsen, inom kommunen, på nationell eller global nivå.
- d) medborgarnas rättigheter och skyldigheter (medborgarens grundrättigheter, konsumentskydd, rättskydd, osv.)
- e) kommunal demokrati samt riksdagens, statsrådets, presidentens och rättsväsendets roll och centrala maktbefogenheter
- f) enligt studerandenas eget intresse övriga former för att agera och påverka som medborgare (aktivitet i när samfundet, volontärverksamhet, olika former av påverkan, osv.)

Inlärningsformerna kan bestå av att med olika metoder studera de centrala begreppen och ämnesområdena samt av analyserande reflektion eller gruppdiskussioner. Inläringen kan också ske genom aktivt deltagande, attitydpåverkan eller exempelvis

genom att sköta uppdrag inom en organisation eller kommunala organ.

Inläringen relateras till de studerandes egen livssituation, identifiering av den egna rollen och platsen, de studerandes egen aktivitet och intressen.

3.2.2. Jag som lärande aktör (2–5 sv)

I de valbara studierna väljer studerande enligt den individuella eller gruppens studieplan studier som intresserar dem själva och motsvarar deras inlärningsbehov. Som valbara studier erbjuds kurser och utbildningar vid läroinrättningar för fritt bildningsarbete eller andra läroinrättningar.

SBO skapar ett register, en databas eller länksamling över studiemöjligheterna som uppdateras fortlöpande. Registret utgör alltså en gemensam informationskanal på internet för kurser inom det fria bildningsarbetets medborgarstudier.

Temaområden för de valbara studierna är:

- livsval och identitet (personlig utveckling, kritiskt tänkande, värderingar, begreppet identitet, osv.)
- växelverkan (att fungera i grupp, att leda en grupp, förhandlingar, mötesteknik, osv.)
- påverkan (att påverka verksamhetsmiljön, konsumtion som ett sätt att påverka, alternativ påverkan, kommunal påverkan, att påverka i lokalmiljön, osv.)

- skapande verksamhet (kultur och konst som en form för självutveckling, deltagande och påverkan)
- projektadministration och utvecklingsmetoder (att planera, leda och genomföra ett projekt, projekthantering, metoder för att utveckla verksamheten, osv.)

Kursernas ämnen skall ingå i de ovan nämnda temaområdena, men läroinrättningarna kan fritt välja namn på kurserna.

Studierande bör välja kurser från minst två temaområden. Studiemetoderna och -formerna kan variera stort men de respekterar alltid de studerandes behov och utgångsläge.

Temaområdenas mål och centrala innehåll

Livsval och identitet

Målet är att de studerande identifierar sina egna utvecklingsbehov och -möjligheter. Studerande lär sig genom intellektuell och praktisk verksamhet färdigheter med vilka de kan förbättra hanteringen av sitt eget liv, aktivt inverka på sin egen livssituation och framtid.

Centrala innehåll i kurserna inom temaområdet kan vara självkänedom, att lära sig inläring, förmåga att lösa problem i vardagslivet, relationsfärdigheter, samhällsgemenskap, individens ansvar, kritiskt tänkande, värderingar, livsval, begreppet identitet, människosyn, accepterande av olikhet och förmåga till förändring.

Inlärningsformerna kan vara kurser eller annan studieverksamhet.

Växelvekan

Målet är att de studerande känner till betydelsen av samarbete samt team- och grupparbete för medborgaraktivitet. Studerande kan fungera i grupp, lyssna på andra och uttrycka sig själv muntligt och skriftligt. De lär sig förhandla och delta i möten.

Centrala innehåll i kurser inom temaområdet kan vara grundfärdigheter i interaktion: att lyssna, tala och skriva, konsten att uppträda, förhandlingsfärdigheter, mötesteknik, kommunikation, argumentation och gruppdynamik.

Inlärningsformerna kan bestå av studier av olika färdigheter för växelverkan, vid behov kombinerade med praktisk interaktiv verksamhet.

Påverkan

Målet är att de studerande lär känna påverkansmetoder i olika verksamhetsmiljöer. De känner till metoder och former för att delta och påverka i organisationer och kommunala organ. De studerande känner också till möjligheterna att påverka på nationell nivå. De är medvetna om konsumtion som ett sätt att påverka och kan också identifiera inofficiella metoder för påverkan. De vet vad civil olydnad innebär.

Centrala innehåll i kurserna inom temaområdet kan vara påverkan i närsamhället och organisationer, konsumtion som ett sätt att påverka, kommunal påverkan, nationell och global påverkan, alternativ påverkan, påverkan inom medborgarrörelser, civil olydnad, politisk kompetens, påverkan via datanätverk.

Inlärningsformerna kan vara studier av olika metoder att påverka, vid behov kombinerat med praktiskt deltagande i olika

typer av medborgaraktivitet i grupper, rörelser, organisationer eller exempelvis i kommunala förtroendeorgan.

Skapande verksamhet

Målet är att de studerande lär sig vilka möjligheter kultur och konst erbjuder för att delta och påverka samt som stöd för medborgaraktivitet. De studerande uppmuntras att hitta lämpliga uttrycksätt och -former för sig själv och/eller sina verksamhetsgrupper.

Centrala innehåll i kurserna inom temaområdet kan vara visuell framställning (bildkonst, fotografering, datorgrafik, multimedia), scenkonst (drama, teater, dans), musik eller ordkonst (skapande skrivande, muntlig framställning).

Inlärningsformerna kan vara kurser eller annan skapande verksamhet i studiesyfte.

Projektadministration och utvecklingsmetoder

Målet är att de studerande förstår huvudprinciperna och formerna för projektbaserat arbete i ett samhälle där nätverk får allt större betydelse. De studerande lär sig att ge idéer för, planera och genomföra olika tillställningar och evenemang. De studerar budgetering och anskaffning av finansiering. De kan utvärdera ett genomfört projekt.

Centrala innehåll i kurserna inom temaområdet kan vara projektplanering och -administration, finansieringsplanering, projektets livscykel, arbete i nätverk, kvalitetsutvärdering och rapportering samt olika utvecklingsmetoder.

Inlärningsformerna kan bestå av studier av olika färdigheter för projektadministration och utvecklingsmetoder, vid behov kombinerade med praktisk verksamhet.

Innehållet i detta temaområde kan fungera som introduktion till delen Jag som aktör.

3.2.3. Jag som aktör (1 sv)

Målet är att de studerande i praktiken genomför ett projekt eller deltar i genomförandet av ett projekt eller deltar i praktisk medborgaraktivitet samt utvärderar och rapporterar sitt eget deltagande och lärande i projektet/aktiviteten.

Kursens centrala mål är att de studerande personligen genomför eller deltar i genomförandet av ett praktiskt projekt. Projektet som genomförs kan vara ett evenemang, ett läger, en fest, ett jippo, osv. Kursens innehåll kan också bestå av att de studerande deltar i volontärarbete eller praktisk medborgaraktivitet (t.ex. som ordförande eller sekreterare i en förening).

De studerandes aktivitet bör utgöra en tydlig helhet på minst 1 studievecka. I sina rapporter beskriver de studerande vilken deras insats i verksamheten har varit (projektets/aktivitetens tid, plats, innehåll och omfattning samt de studerandes uppgifter och ansvar), samt utvärderar sin egen inlärningsprocess och dess resultat.

3.2.4. Individuell studieplan, Studieplan för gruppen och Jag som utvärderare av det inlärd (1 sv)

Individuell studieplan/Studieplan för gruppen (0,5 sv)

Målet är att de studerande gör upp en individuell studieplan där de lokaliserar sig själv, identifierar sina egna erfarenheter och sitt kunnande samt definierar sina inlärningsmål. Studieplanen kan också definieras för hela gruppen ifall medborgarstudierna utförs i grupp.

Innehåll och genomförande, se kap. 7.

Jag som utvärderare av det inlärd (0,5 sv)

Målet är att de studerande kan utvärdera sitt eget lärande under studierna och det de lärt sig tidigare samt jämföra det inlärd med de mål som de ställde upp i början av studierna.

Det centrala innehållet är att studeranden och/eller gruppen utför en sammanfattande självutvärdering av sina medborgarstudier. Utvärderingens form kan variera enligt det sätt den genomförs på. Det väsentliga är att de studerande kan utvärdera hur väl inlärningsprocessen har lyckats genom att jämföra det inlärd med de mål som de ställde upp i början av studierna. Om studerande har kunnat räkna sig tillgodo tidigare studier, skall helhetsutvärderingen också omfatta denna del. Helhetsutvärderingen skall vara en syntes av allt det inlärd inom medborgarstudierna.

Utvärderingen kan genomföras som en självständig process eller genom att ordna ett gemensamt utvärderingsseminarium. Utvärderingens resultat kan ta olika former, det kan exempelvis

framställas skriftligt eller i bildformat. Självutvärderingen kan utgöra en del av ”medborgarryggsäcken”, portfolion som byggs upp under studiernas gång. Inlärningsdagboken kan användas som stöd för självutvärderingen.

Mer om utvärdering i kapitel 5.

4. Läroinrättningar som erbjuder medborgarstudier

Medborgarstudierna är planerade att erbjudas av läroinrättningar för fritt bildningsarbete, det vill säga medborgar- och arbetarinstitut, folkhögskolor, studiecentraler, idrottsinstitut och sommaruniversitet. En läroinrättning som vill erbjuda medborgarstudier förutsätts göra upp en egen läroplan för studierna. Läroplanen fastställs av en kommitté tillsatt av SBO. Dessutom bör det vid en läroinrättning som erbjuder medborgarstudier finnas en handledande lärare som har utbildning i att undervisa medborgarstudier. SBO ansvarar för utbildningen av handledande lärare.

5. Utvärdering

5.1. Utvärderingens uppgift och genomförande

Utvärderingens uppgift är att ge de studerande information om hur lärandet framskrider under utbildningen och om situationen vid utbildningens slut. Utvärderingen skall stöda utveck-

lingen av en positiv självbild hos de studerande och deras tillit till sitt eget kunnande.

Utvärderingens syfte är att de studerande förstår det de lärt sig, identifierar sina styrkor och kan bygga på sådana kunskaper och utveckla sådana färdigheter där de upplever att de ännu behöver nytt kunnande.

Utvärderingen av studiehelheten i medborgarstudier baseras på den individuella och/eller gruppens studieplan, studiernas innehåll och mål, dokumentering av inlärningsprocessen och på självutvärdering. För utvärderingen av de valbara studierna tillämpas utvärderingspraxis vid den läroinrättning som ordnar kurserna. Utvärderingen av verksamhetsprojekt baseras på dokumentering och rapportering av projektet eller deltagandet samt på självutvärdering.

Utvärderingen av medborgarstudierna utgår från självutvärdering som stöder principen för självstyrning och studentfokusering: utgångspunkten för självutvärderingen är tro på människans förmåga att lösa frågor som berör henne själv. Dess uppgift är att stöda inläring som sker på individnivå, utveckling och utvärdering av aktiviteter. Självutvärderingen – liksom andra utvärderingsmetoder som tillämpas inom medborgarstudier – stöder sig på den individuella eller gruppens studieplan som de studerande själva har definierat: studerandena formulerar sina egna inlärningsmål, skaffar och utformar information för att uppnå dessa mål samt agerar, utvecklar och utvärderar sina egna lösningar och aktiviteter. Självutvärderingen handlar om analys av den egna verksamheten i förhållande till målsättningar och resultat.

Den studerandes utvärdering skall vara kvalitativ, det vill säga studerandens kunnande skall jämföras med de uppställda inlärningsmålen och -innehållen. Innan studierna inleds skall man tillsammans med studeranden komma överens om

utvärderingssätten för studierna och dessa antecknas i den individuella eller gruppens studieplan.

Utvärderingen skall vara en kontinuerlig process och den studerande skall under studiernas gång få respons på sina framsteg och sitt lärande på det sätt som man på förhand kommit överens om. Studerande får stöd av utbildaren och gruppen också för sin självutvärdering. Verktyg för den praktiska utvärderingen finns i stöd- och inspirationsmaterialet för utbildare i medborgarstudier.

5.2. Betyg

De studerande får, om de önskar, ett betyg över sina studier, som skrivs på den gemensamma betygsmodellen för Det fria bildningsarbetets medborgarstudier. Betyg utfärdas bara över slutförda studier. Dessutom kan läroinrättningen ge kursbetyg över delprestationer.

På betyget över avlagd studiehelhet framgår

- studerandes namn och födelsetid
- studiehelhetens namn
- namn på läroinrättningen som utfärdar betyget
- tid då studiehelheten avlagts
- avlagda studier och deras innehåll med rubrik och omfattning
- verksamhetsprojekt eller praktisk medborgaraktivitet
- tillgodoräknade studier och namn på de läroinrättningar där dessa avlagts och tid då de avlagts tillgodoräknad praktisk medborgaraktivitet (aktivitetens innehåll och tid).

På betygets baksida skrivs en förklaring över vad medborgarstudier är (uppgift, målsättningar).

Betyget dateras och underskrivs av rektor för den läroinrättning som ordnar medborgarstudierna och av medborgarstudiernas handledande lärare. Läroinrättningarna för register över utfärdade betyg och skickar årligen information över avlagda studier till SBO som för aktuell statistik över mängden avlagda studier. Rätten att utfärda betyg förutsätter att det vid läroinrättningen finns en utbildad handledande lärare i medborgarstudier.

Studier som avlagt enskilda kurser inom medborgarstudierna men inte slutfört helheten får ett kursbetyg. Kursbetyg ges över följande kurser: Jag som medborgare 1 sv, Jag som lärande aktör 2 sv, Jag som aktör 1 sv samt Individuell/gruppens studieplan och Jag som utvärderare av det inlärd 1 sv. SBO gör upp en nationell modell för kursbetyg. Det innehåller samma basuppgifter som det egentliga betyget (se ovan). Kursbetyget undertecknas av läroinrättningens handledande lärare i medborgarstudier.

5.3. Erkännande och tillgodoräknande av det inlärd

Med hjälp av den ram som studiehelheten erbjuder strävar man efter att göra det fria bildningsarbetets verksamhet och utbildning för att främja aktivt medborgarskap mer synliga och lättare att identifiera än de är idag. På så sätt kan existerande studier och det kunnande som uppnåtts inom dem också erkännas lättare.

Ett offentligt erkännande sammanhänger med värderingar: saker som anses värdefulla inom samhället ges erkännande. Genom medborgarstudierna ges medborgarsamhället och aktivt

medborgarskap en starkare position som något som värdesätts i det finländska samhället.

Studerande kan ansöka om att tidigare studier eller kunnande som hänför sig till kurserna Jag som lärande aktör och Jag som aktör tillgodoräknas i medborgarstudiehelheten.

Om studerande ansöker om att studier tillgodoräknas i kursen Jag som lärande aktör, får studierna inte vara äldre än fem år och de måste verifieras med kursbetyg eller motsvarande skriftligt dokument där studiernas innehåll och omfattning framgår. Studier som ingår eller skall ingå i en yrkesexamen kan inte tillgodoräknas i medborgarstudierna.

Dessutom kan studerande ansöka att tidigare praktisk verksamhet som hänför sig till kursen Jag som aktör tillgodoräknas. Projektet/verksamheten kan anses avlagd utgående från tidigare aktivitet om aktiviteten har skett inom de föregående fem åren. Erkännande och tillgodoräknande av inläring genom praktiskt arbete görs utgående från ett skriftligt utlåtande från organisationen där aktiviteten ägt rum (t.ex. organisation, kommun, församling).

I kursen Jag som utvärderare av det inlärd analyserar och utvärderar de studerande i förhållande till sina uppställda inlärningsmål också det kunnande som de uppnått genom tidigare studier och praktisk verksamhet som tillgodoräknats i medborgarstudierna. De studerande utvärderar det tidigare inlärd med metoder som de kommit överens om med den handleddande läraren och som antecknats i den individuella studieplanen.

Kurserna Jag som medborgare och Jag som utvärderare av det inlärd är alltid obligatoriska delar i medborgarstudierna.

6. Läroinrättningens läroplan för medborgarstudier

6.1. Utarbetande av läroplanen

Läroinrättningen för fritt bildningsarbete uppgör en läroplan för genomförande av medborgarstudier som baserar sig på målsättningarna och de centrala innehållen i studiehelheten och dess delkurser som definieras i denna rekommendation.

Läroplanen bör göras upp så att den möjliggör individuella val för de studerande, flexibla undervisningsformer enligt målgrupp och partnerskap för lärande med aktörer i medborgarsamhället.

Rätt att utfärda betyg förutsätter att läroinrättningen har en läroplan som inlämnats till SBO och en ansvarig lärare med utbildning att handleda medborgarstudier.

6.2. Läroplanens innehåll

Läroplanen som görs upp för genomförande av medborgarstudier bör innehålla åtminstone följande punkter:

- studiernas målsättningar
- studiernas målgrupp/er
- studierna innehåll och omfattning (också för varje delkurs)
- undervisningsarrangemang
- studiernas periodisering och tidtabell
- metoder
- grunderna för att göra upp individuell/gruppens studieplan

- studiernas beröringspunkter med den övriga utbildningen
- planer för utvärdering av inläringen och utbildningen
- erkännande och tillgodoräknande av det inlärd
- eventuella partnerskap för lärande.

7. Individuell studieplan och studieplan för gruppen

7.1. Utarbetande av studieplanen

En central faktor för definitionen av medborgarstudiernas innehåll är de studerandes individuella studieplan, som baserar sig på läroinrättningens läroplan. Den individuella studieplanen görs upp skriftligt i samarbete mellan studeranden som deltar i medborgarstudierna och den handledande läraren.

Den individuella studieplanen baserar sig på den studerandes tidigare kunnande och färdighetsnivå samt på hans eller hennes egna målsättningar.

En studieplan för hela gruppen kan definieras parallellt med de individuella studieplanerna om medborgarstudierna bedrivs i samfund eller grupper.

Förverkligandet av den individuella eller gruppens studieplan utvärderas under studiernas gång och då de avslutas. Studieprogrammet ändras vid behov.

7.2. Studieplanens innehåll

För de kurser inom studiehelheten som studerande tänker avlägga definieras i den individuella eller gruppens studieplan

- målsättningar
- centrala innehåll
- omfattning
- metoder för avläggande och utvärdering.

I studieplanen definieras dessutom de tidigare studier, kunskande och medborgaraktiviteter som den studerande ansöker att få tillgodoräknade i medborgarstudierna.

Vid uppgörandet av den individuella/gruppens studieplan beaktas också den studerandes framtida inlärningsmål.

8. Övriga rekommendationer

I detta kapitel ges ytterligare synvinklar och betoningsalternativ till stöd för uppgörande av läroplanen.

8.1. Partnerskap för lärande

I medborgarstudier är utbildarens centrala uppgift att sammanföra studerande och inlärningsmöjligheter, att ordna forum för att uppleva delaktighet och lära sig medborgaraktivitet. Samarbeta och nätverksbildning med lokala aktörer är av väsentlig betydelse då läroplanen byggs upp och genomförs.

De organisationer och andra samfund vars aktiva aktörer vill avlägga medborgarstudier är naturliga samarbetsparter.

Medborgarstudierna kan också arrangeras i samarbete med andra läroinrättningar.

Partnerskap för lärande utgör en naturlig del av medborgarstudiernas idé, det vill säga växelverkan, nätverksbildning och mångsidigt utnyttjande av lokala resurser. På så sätt kan man öka samhällsgemenskapen samt det mentala och sociala kapitalet.

8.2. Synvinklar på betoningar i läroplanen

Den individuella och gruppens studieplan gör det möjligt att inrikta studierna enligt individuella eller gruppvisa färdighetsnivåer och inlärningsmål.

I läroplanerna kan man beakta och betona olika inlärningsbehov. Inriktningsalternativ är exempelvis:

- studier som ökar kompetensen
- inspirerande och motiverande studier
- studier som syftar till delaktighet
- studier som syftar till påverkan

Vid struktureringen av läro- och studieplanerna kan man som stöd använda olika dimensioner av aktivitet och medborgarskap.

Medborgarstudierna kan basera sig på olika typer av medborgarskap. Exempelvis Velthuis delar in samhället i fyra aktivitetsområden: det politiska, sociala, kulturella och ekonomiska. I ett friskt samhälle förekommer aktiv verksamhet inom alla dessa områden. Från denna synvinkel särskiljer Velthuis vidare fyra typer av medborgarskap:

- politiskt medborgarskap (påverkande politiskt beslutsfattande)
- socialt medborgarskap (relationerna mellan individer i samfundet)
- kulturellt medborgarskap (gemensamma normer och värderingar, identitet)
- ekonomiskt medborgarskap (deltagande i ekonomiska system)

(Velthuis 2002, 215).

Aktivt medborgarskap inom respektive område kräver olika kunskaper, färdigheter, värderingar och attityder.

8.3.Handledning av studierna

Studierna utformas enligt den individuella eller gruppens studieplan som de studerande definierat. Den studerande ses som en självstyrande och aktiv aktör. Eftersom studierna ger utrymme för mycket flexibilitet accentueras handledningens betydelse. Inom medborgarstudierna är det viktigt att handleda och stöda de studerande inte bara med tanke på inläringen av innehållet, utan också vid uppgörandet av studieplaner samt vid utvärderingen. En lärare eller studievägledare som utbildats för uppdraget fungerar som handledare för studierna vid läroinrättningen. Dessutom kan genomförandet av läroplanen följas upp och stödjas exempelvis med hjälp av (student)tutorer och mentorer.

Bilagor

Bilaga 1. Studieheltens förberedelse

En arbetsgrupp sammansattes för att utveckla medborgarstudierna. Arbetsgruppen gjorde ett utkast till studieheltens under våren och sommaren 2002. I arbetsgruppen ingick: Maria Bäck-Palmén (MAIF), Aaro Harju (SKAF), Sirpa Hartojoki (HEO), Hanna Laitinen (Kiljavan opisto), Ari Myllyviita (KSL), Eva Palin (TJS-opintokeskus), Riikka Uuksulainen (Kristillinen opintokeskus), Ahti Valke (OK-opintokeskus), Sinikka Varila (MSL), Seppo Niemelä (SBO), Leena Saloheimo (SBO) sekreterare och Anneliina Törrönen (SBO) ordförande. Även Seppo Heikkinen (Yle) deltog i arbetet.

Utkastet till medborgarstudier behandlades vid ett arbetsseminarium i Kiljava 12-13 september 2002. SBO framförde i oktober 2002 en öppen inbjudan till läroinrättningarna för fritt bildningsarbete att delta i utvecklingen av medborgarstudierna. En pilotgrupp med 22 läroinrättningar startade sin verksamhet. Bland representanterna för dessa valdes en arbetsgrupp för att utarbeta en nationell rekommendation för medborgarstudier. Arbetsgruppen bestod av Aaro Harju (SKAF) ordförande, Pirjo Keinänen (Rovala-Opisto) samt Heikki Toimi (Paasikivi-Opisto). Av SBO:s representanter deltog Seppo Niemelä, Leena Saloheimo och Anneliina Törrönen i arbetet. Arbetsgruppens verksamhetsperiod var 15.11.2002-31.5.2003.

Inom pilotgruppen valdes också en materialarbetsgrupp som bestod av Aaro Harju ordförande, Pauliina Arola, Raine Mäkelä och Anneliina Törrönen. Pauliina Arola utförde det egentliga författandet av materialet. Materialgruppen hade i uppdrag att under våren 2003 i samarbete med pilotinstitutet producera ett stödmaterial riktat till studieheltens utbildare.

Samtidigt gjorde pilotinstituten upp en läroplan för sin egen läroinrättning. Pilotprojekten startade under hösten 2003.

Rekommendationen för medborgarstudier har utvecklats som en del av det gemensamma projektet för erkännande av studier inom det fria bildningsarbetet som organiserats av Samverkande bildningsorganisationerna (SBO).

Bilaga 2. Människo- och inlärningssyn

Utgångspunkten för medborgarstudierna utgörs av följande allmänna principer för inlärning:

1. I medborgarstudierna uppnår de studerande färdigheter med stöd av vilka de kan fungera inom samhälls- och arbetslivet, fritidsverksamhet och i sociala situationer. Den studerande får färdigheter att utforma och påverka verkligheten i sitt eget liv. Den studerande är en aktiv, social varelse som ställer upp mål och självständigt strävar efter att nå dessa mål. Medborgarstudierna utvecklar denna läggning som finns hos människan.
2. Människan är en helhet hos vilken kognitiva funktioner och viljan (motivationen) reglerar yttre aktivitet och det personliga greppet ger aktiviteten en viktig tilläggsdimension.
3. Medborgarstudierna skapar gynnsamma förutsättningar för människans kontinuerliga utveckling och inlärning.
4. Medborgarstudierna är en processbaserad inlärningshändelse vars kärna utgörs av de studerandes aktiva deltagande i att tillägna sig erfarenheter. Undervisningen utnytt-

jar de studerandes erfarenheter och berikar dessa på ett ändamålsenligt sätt för att uppnå målsättningarna.

5. Varje människa är värdefull och unik och hon har rätt att utveckla sig själv på ett mångsidigt sätt och att sträva efter ett gott, innehållsrikt liv.

Målsättningarna och formerna för inläring kan inom medborgarstudier också naturligt grupperas enligt följande:

- kognitiva mål: vetande, förståelse
- färdighetsmässiga mål: görande, användning, genomförande
- sociala mål: gemensam verksamhet, att dela erfarenheter.

Medborgarstudierna bör planeras så att de studerande får ytterligare färdigheter inom alla dessa målnivåer och på så sätt kan utveckla sig själva som hela personer: som vetande, skickliga och kännande människor och kunniga, aktiva medborgare.

Medborgarstudierna som ingår i icke-formell utbildning skall utgöra en del av människans livslånga lärande. Livslångt lärande är all inlärningsaktivitet som sker under livet och vars målsättning är att förbättra personliga, medborgarinriktade, sociala och/eller arbetsrelaterade kunskaper och färdigheter (Kommissionens memorandum 21.11.2001, 22; Silvennoinen 1998, 67; Tuomisto 1994b, 23). Begreppet livslångt lärande betonar ett studentfokuserat perspektiv, inläringens individualitet och dess processinriktade natur. I dess utgångspunkt ingår tanken att människans mentala utvecklingsprocess pågår livet ut och att varje människa under hela sitt liv har möjlighet att kontinuerligt och mångsidigt utveckla sin personlighet samt skaffa sig behövliga kunskaper och färdigheter. (Tuomisto 1994a, 54.)

Medborgarstudierna ökar människans kunnande. Kunnande kan indelas i kunskaper och färdigheter. I skapandet av ny kunskap betonas vid sidan av exakt information även tacit kunskap, det vill säga tyst, erfarenhetsbaserad, dold, osynlig kunskap. Största delen av människors kunnande baserar sig på dold erfarenhetsbaserad kunskap, som man också skaffar sig genom medborgaraktivitet. (Suurla 2001, 35.)

Vid sidan av kunskaper är färdigheter en central del av kunnandet. Färdigheter är praktiskt kunnande, att behärska procedurala (praktiska) regler och att inrikta kunskap exempelvis på materiella eller immateriella föremål som formats av människan. (Suurla 2001, 38). Färdighet, skicklighet syftar på individens förmåga att utföra en viss uppgift som hör till arbetet. Färdighet innebär också på ett bredare plan individens nivå av sakkunskap, hennes allmänna skicklighet (Bjornåvold 2000, 207-208).

Färdigheter kan indelas i bas- och tilläggsfärdigheter. Människan kan på ett naturligt sätt inom medborgaraktiviteter öva upp sina basfärdigheter som behövs i det moderna samhället: t.ex. att lyssna, tala, skriva, läsa (Bjornåvold 200, 210). Tilläggsfärdigheter behöver människan för att skaffa sig ny kunskap, ställa sitt kunnande i proportion till informationssamhällets nya krav, anpassa sig till ständigt föränderliga verksamhetsmiljöer och -möjligheter, öka sina egna möjligheter att delta samt sin egen mångsidiga utveckling med hjälp av metoder för livslångt lärande.

Ett begrepp som ligger nära färdigheter är kompetens. Den traditionella uppfattningen av kompetens är bunden till kunskap som kan dokumenteras i förhållande till det formella utbildningssystemet – det vill säga formell kompetens. Numera används det bredare begreppet kunnande. I det beaktas också personens verkliga kunskaper och färdigheter som han eller hon har tillägnat sig genom utbildning eller organiserad inläring,

självstudier, arbete, deltagande i organisations- och samhällsliv. Det handlar om individens förmåga och kapacitet att använda de kunskaper, färdigheter, förmågor och beredskaper som han eller hon har tillägnat i olika livssituationer. Då kan man tala om personens uppnådda kunnande. Alla de kunskaper, färdigheter och den förståelse som människan skaffar sig med hjälp av mångsidig inläring utgör kunnande i vid bemärkelse. (Wahlgren 2001, 7; Bjornåvold 2000, 207-208.)

I inläring ingår förmågan att fungera i samfund. Samfundsgemenskapen har minskat och förändrats under de senaste decennierna på grund av urbanisering, internationalisering och de utvidgade möjligheter som informationsteknologin ger. Verksamhetsinriktade samfunds ställning har försvagats och i motsvarande mån har ställningen hos symboliska och fiktiva samfund förstärkts. Samtidigt har man övergått från statussamfund till avtalsbaserade gemenskaper. Individualiserade människor förbinder sig till gemenskaper för en så lång tid som de upplever att det är belönande och lämpligt för deras livssituation. (Harju 2003, 75-77.)

Med hjälp av medborgarstudier kan människor skaffa sig färdigheter att verka inom olika samfund. Förbättrade färdigheter för deltagande och påverkan, ökade färdigheter för växelverkan och aktivitet hjälper människor att fungera aktivt som medlemmar i olika samfund.

Inom medborgarstudier ses inläringen som en process som involverar den studerande, gruppen och utbildaren. Nya kunskaper och färdigheter kopplas till den studerandes tidigare livskontext och erfarenheter med hjälp av aktivitets- och upplevelseinriktade metoder.

Bilaga 3. Stöd- och inspirationsmaterial för utbildare

Till stöd för rekommendationen har ett stöd- och inspirationsmaterial för lärare utarbetats. Det innehåller grundläggande information om medborgarstudiernas centrala grundbegrepp, exempelvis medborgarskap, samhälle, medborgarsamhälle, demokrati, socialt kapital, gemenskap, den offentliga, privata och tredje sektorn.

Stöd- och inspirationsmaterialet ger läraren tilläggsverktyg för studiernas planering, själva undervisningssituationerna (metoder, motivering), studiehandledningen (individ- och grupphandledning) och utvärderingen (utvärderingsmetoder). Materialets huvudsakliga tyngdpunkt ligger på mångsidiga och engagerande inlärningsuppgifter som läraren kan tillämpa i sitt arbete med många olika typer av studerandegrupper. De omfattande litteraturreferenserna och internetlänkarna erbjuder ett behändigt sätt att sätta sig närmare in i ämnet om läraren upplever att det behövs.

Den handledande läraren får stöd- och inspirationsmaterialet som avslutning på sin utbildning. Stöd- och inspirationsmaterialet finns också på SBO:s hemsida. SBO uppdaterar materialet så att dess sakinhåll förblir aktuellt.

Källor

- Bjornåvold, Jens**, Making learning visible. Identification assessment and recognition of non-formal learning in Europe. Cedefop. European Centre for the Development of Vocational Training. Thessaloniki 2000.
- Harju, Aaro**, Yhteisellä asialla - kansalaistoiminta ja sen haasteet. Kansanvalistusseura. Vantaa 2003.
- EU-kommissionens memorandum om livslångt lärande** 21.11.2001.
- Ilsey, Paul J.**, Citizenship, Active Citizenship, and Social Forums: Imperatives for Adult Educators. LLinE 4/2002.
- Opas yhteisöllisyysopintoihin**. Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö 2001.
- Parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän muistio**. Svensk sammanfattning. Opetusministeriö 3:2002.
- Silvennoinen, Heikki**, Oppiminen työelämässä. I Elinikäinen oppiminen. Red. Heikki Silvennoinen och Pasi Tulkki. Gaudeamus. Tampere 1998.
- Suurla, Riitta**, Avauksia tietämyksen hallintaan. Teknologian arviointeja 6. Tulevaisuusvaliokunta. Eduskunnan kanslian julkaisu 1/2001. Edita Oy. Helsinki 2001.
- Tuomisto, Jukka**, Elinikäinen kasvatus - aatteesta strategiaksi. I Elinikäinen oppiminen. Vapaan sivistystyön 35. vuosikirja. Red. Anneli Kajanto och Jukka Tuomisto. Kansanvalistusseura och Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 1994a.
- Tuomisto, Jukka**, Elinikäisen oppimisen muodot - teoreettiset lähtökohdat ja käytäntö. I Elinikäinen oppiminen. Vapaan sivistystyön 35. vuosikirja. Red. Anneli Kajanto och Jukka Tuomisto. Kansanvalistusseura och Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 1994b.
- Wahlgren, Bjarne**, Elinikäinen oppiminen ja saavutettu osaaminen. Dialogi. Pohjoismaisesta sivistystyöstä ja aikuiskasvatuksesta. Nr 1/2001.
- Velthuis, Ruud**, Why Should We Have Political Education. LLinE 4/2002.

